

Hrabal odcházel (v literatuře a od literatury)“, polonista Przemysław Dakowicz (Uniwersytet Łódzki), znalece a propagátor Hrabalova díla.

Doprovodný program konference zahrnoval koncert bratislavské skupiny *Tornádo Lue*, která zhudebnila několik básní ze spisovatelových literárních počátků, a následujícího dne komentovanou procházku po Nymburce a Kersku, v jejímž rámci účastníci navštívili také pivovar a Hrabalovu chatu. Zájem o konferenci ilustruje fakt, že se jí účastnilo v různých fázích více než 200 registrovaných účastníků.

Pro ÚDAUK byla příprava této konference opět spojena s důležitou teoretickou i praktickou otázkou, a sice jakým způsobem připomínat významné absolventy univerzity, kteří se neprosadili na poli vědy, ale v jiných oborech, a jak zasadit jejich osudy do širšího rámce dějin univerzitní vzdělanosti.⁴ To je ostatně zajímavá otázka i ve vztahu k jinému spisovateli s právníkem vzděláním – Franzi Kafkovi, jehož kulaté výročí úmrtí připadlo rovněž na rok 2024. Hrabal byl jedním z prvních českých spisovatelů, kteří se k jeho literárnímu odkazu otevřeně hlásili.

Marek Ďurčanský – Marek Brčák

DOI: 10.14712/23365730.2024.39

Die Schreibkalender der Frühen Neuzeit und die Handschriften in ihnen.

Tagung des Wolfenbütteler Arbeitskreis für Bibliotheks-, Buch- und Mediengeschichte,

13.–15. března 2024, Herzog August Bibliothek, Wolfenbüttel

Konference o raně novověkých kalendářích a různých typech rukopisných záznamů, které obsahují, se konala v pohostinném prostředí wolfenbüttelské Herzog August Bibliothek, důvěrně známém i řadě českých badatelů v oblasti raně novověké rukopisné i tištěné písemné kultury. Jednalo se již o třetí setkání tohoto druhu, kdy byla pozornost zaměřena na oblast středovýchodní Evropy a její vzájemné vazby se západoevropskými středisky knihtisku. První se konalo v říjnu 2011 v durynském Altenburgu a následující v květnu 2017 v Jeně.

Jakkoli počasí během předjaří roku 2024 setkání přálo, složitější byly dopravní podmínky limitované generální stávkou zaměstnanců Deutsche Bahn. Autor této zprávy se tak dostal na místo jednání o den později a z referátů prvního dne neslyšel nic. Lze tedy jen na základě doptávání se a rozhovorů s dobrou duší těchto konferencí Klausem-Dieterem Herbstem konstatovat, že na úvod jím byl v základních rysech představen projekt *Der frühneuzeitliche Kalender und seine handschriftlichen Einträge*, který eviduje a v digitalizované formě zpřístupňuje tištěné kalendáře s rukopisnými poznámkami.¹ Navazuje na dva starší projekty zaměřené nejprve na mimořádně obsáhlou a dobře dochovanou sbírku kalendářů v Archivu města Altenburg, a poté na osobnosti autorů tištěných kalendářů. Po vystoupení

⁴ Sám Hrabal se ke studiu na UK hlásil textem *Akademický slib vykonán*, který vychází z eseje napsaného během studií a osvětluje zájem o vzdělání, který u něj teprve na vysoké škole nabyt na intenzitě. Bohumil HRABAL, *Akademický slib vykonán. První pokus o esej*, in: týž, *Ze zápisníku zapisovatele. Sebrané spisy XVIII*, Praha 1996, s. 9–21.

¹ Viz <<https://schreibkalender.wisski.data.fau.de/>> (31. 10. 2024).

Klause-Dietera Herbstu měly následovat teoreticky zaměřené referáty Franze Eybla (Univerzita Vídeň), Rebecy Hirt (Univerzita Heidelberg) a Sylvie Brockstieger (Univerzita Heidelberg), v nichž byl tento typ pramene zasazen do kontextu písemné kultury a praxe raného novověku.

Jestliže během prvního dne jednání dostali prostor především literární historici z německojazyčného prostředí, následujícího dne bylo složení referujících i témat podstatně pestřejší. András Bándi (Univerzita Sibiu) představil asi dvě desítky sedmihradských raně novověkých kalendářů ze 16. a především 17. století. Dodejme, že německojazyčných, protože jeho příspěvek sledoval zároveň rukopisné záznamy intelektuálních elit (učitelů, kazatelů, nakladatelů) z řad zdejší německé luteránské komunity. Následoval příspěvek autora této zprávy o sbírce kalendářů v Archivu Univerzity Karlovy (součást fondu Sběrka starých tisků). Již publikované informace o jejich podobě a dochování² byly doplněny o úvahy nad jejich využitím v univerzitní kanceláři. Rukopisné záznamy svědčí o tom, že do nich zapisovali univerzitní notáři, a to především v souvislosti se soudními záležitostmi akademického magistrátu.

Po přestávce následovaly dva příspěvky s problematikou kalendářů v uherském prostředí, kde má jejich výzkum v oblasti literární historie značnou tradici. Ágnes Dukkon (Univerzita Loránd Eötvöse v Budapešti) představila řadu kalendářů, jejichž autorem byl v 17. století spišský vzdělanec David Frölich, a po něm jejich přípravu převzal slezský autor Christian Neubarth. Tyto německojazyčné kalendáře byly oblíbené v celém prostředí Uher, Sedmihradska a Slezska. Díky tomu se jich také z tohoto prostoru dochovalo velké množství i s rukopisnými záznamy v různých jazycích (vedle němčiny, maďarštiny a latiny také v biblické češtině). Á. Dukkon komentovala i některé konkrétní příklady (např. levočská rodina Ostrovitů nebo šlechtična Erszébet/Alžběta Balassa). Ilona Pavercsik (Národní knihovna Budapešť) se následně zaměřila přímo na osobnost Davida Frölicha (1595–1648) jako autora nikoli kalendářů, ale dochovaných rukopisných osobních záznamů v nich. Představila je jako zajímavý pramen k dějinám cestování, knihtisku, ale také počasí i dobového politického dění, které autor pilně sledoval (komentoval například zavraždění Albrechta z Valdštejna). Následoval podobně laděný příspěvek z prostředí hornolužického Zhořelce, v němž se Steffan Menzel (Hornolužická vědecká knihovna) věnoval tamnímu učenému radnímu Bartholomaeu Scultetovi (1540–1614). Po tomto absolventu lipské univerzity, kartografu a astronomovi se zachovaly kalendáře s rukopisnými záznamy z let 1567–1585, dnes uložené v univerzitní knihovně ve Vratislavi. Zápisy zaznamenávané s malým časovým odstupem od soudobého dění zachycují osobní záležitosti, ale také spoustu momentů z veřejného a učeného prostředí – průběh morových epidemií, pozorování komety, práci na mapě Míšeňska a Lužicka, stavbu slunečních hodin nebo hektické dění a diskuse kolem přijetí gregoriánského kalendáře (Scultetus byl členem císařské komise, a ač nekatolík, podporoval racionální reformu iniciovanou papežským stolcem). Najde-li se v budoucnu obětavý editor, bude kritické zpřístupnění Scultetových záznamů zásadním přínosem pro lepší poznání intelektuálních sítí a vývoje přírodovědných disciplín rudolfínské doby.

² Marek ĎURČANSKÝ, *Die in Prag um 1700 gedruckten Kalender in den Beständen des Archivs der Karls-Universität Prag und ihre Nutzer*, in: Klaus-Dieter Herbst – Werner Greiling (Hgg.), *Schreibkalender und ihre Autoren in Mittel-, Ost- und Ostmitteleuropa (1540–1850)*, Bremen 2014 (= *Presse und Geschichte – Neue Beiträge*, Bd. 124), s. 251–265.

Odpolední jednání druhého dne konference otevřel příspěvek jednoho z hlavních organizátorů Daniela Bellingradta (Ústav knihovnědy Univerzity Alexandra Friedricha v Erlangen). Historik zabývající se dějinami raně novověkých médií a komunikace nabídl ve svém příspěvku obecně pojatý pohled na tištěné kalendáře jako na médium sloužící k přenosu informací. Soustředil se přitom na fenomén „recyklace“ textů publikovaných v kalendářích a přebíraných během 17. a počátkem 18. století novějšími autory od starších. Příspěvek středoškolského učitele Andrease Grafa byl pozoruhodným představením jeho soukromé sbírky raně novověkých i novověkých kalendářů, výsledku dlouholetého sběratelského úsilí. Je dobře, že o tomto „knížním fondu“ zahrnujícím takřka 9000 svazků je odborná veřejnost informována. Průkopník výzkumu raně novověkých tištěných kalendářů v německém prostředí Klaus Matthäus, jinak dlouholetý provozovatel erlangenského univerzitního knihkupectví a grimmelshausenovský badatel, se poté ve svém příspěvku věnoval nevydané rukopisné práci norimberského osvícenského historika a duchovního Johanna Ferdinanda Rotha (1748–1814) o dějinách německého kalendáře. Diskuse po skončení oficiálního programu pokračovaly při společné večeři, stejně jako o den dříve. Ještě předtím ale měli účastníci konference možnost prohlédnout si originály několika desítek tištěných kalendářů z 16.–18. století s rukopisnými záznamy z bohatých fondů hostitelské instituce. Možnost vidět zblízka tyto cenné tisky byl po celém dni sledování prezentací a poslouchání mluveného slova mimořádně osvěžující zážitek.

Závěrečný den konference otevřel příspěvek germanistky Rosmarie Zeller (Filosofická fakulta Univerzity Curych). Zabývala se v něm záznamy v raně novověkých kalendářích curyšské provenience, zejména konkrétním případem Jacoba van Staal z druhé poloviny 16. století, vzdělaného katolíka orientovaného na Francii (studoval v Paříži a ve Freiburgu im Breisgau). Zápisky někdy doprovázené i jednoduchými kresbami reflektují jeho osobní život (cestování, vedení hospodářství, rodinu), ale také obecnější události, jako například reformu kalendáře. Také historik literatury a francouzsko-německých vztahů v období osvícenství Günter Berger, donedávna dlouholetý vyučující na Univerzitě Bayreuth, se ve svém příspěvku zabýval rukopisnými záznamy konkrétního jednotlivce. Byl jím kazatel Johann Heinrich Meister, působící v hugenotských koloniích v Bayreuthu a Schwabachu. Z dochovaných tištěných kalendářů s jeho záznamy z let 1726–1733 lze rekonstruovat jeho pedagogickou praxi, ale také rozsáhlé společenské kontakty, mezi nimiž nechyběl ani tehdy v Norimberku působící malíř středoevropského baroka Jan Kupecký. Trochu jinak byl pojat příspěvek archivářky a historičky Stephanie Haberer (Dolnosaský zemský archiv, oddělení Hannover), v němž nastínila vznik edice rukopisných záznamů vestfálského šlechtice Clamora Eberharda von dem Bussche-Hünnefeld, po němž se v rodinném archivu dochovaly (byť patrně ne v úplnosti) tištěné kalendáře pokrývající dlouhé období 1627–1665.³ Je v nich tak možné sledovat i osobní vývoj tohoto bohatého muže, který se rád soudil, a s přibývajícím věkem byl v záznamech čím dál sdílnější. V rodině byla tato forma denních záznamů jistou tradicí, jak lze soudit díky dochovaným tištěným kalendářům jeho synů a synovců.

³ Lene FREIFRAU VON DEM BUSSCHE-HÜNNEFELD – Stephanie HABERER (Hgg.), *Die Schreibkalender des Clamor Eberhard von dem Bussche-Hünnefeld (1611–1666): „wobei mich der liebe Gott wunderbarlich beschuetet“*, Bramsche 2017.

Simon Dagenais (Univerzita Trevír) ve svém referátu nejprve představil ERC projekt „*Pamphlets and Patrons: How courtiers shaped the public sphere in Ancien Régime France*“,⁴ v jehož rámci jsou bohatě podchyceny také tištěné kalendáře z francouzského prostředí. V centru jeho pozornosti byla především populární edice kalendářů vycházející v 17. a 18. století v belgickém Lutychu, na jejímž počátku stál matematik Mathieu Laensbergh. Hlavní organizátor konference, historik astronomie a přední znalec raně novověkých kalendářů Klaus-Dieter Herbst, následně celé jednání uzavřel příspěvkem, v němž z množství kalendářů s rukopisnými záznamy vybral takové, kde záznamy vykazují největší míru autobiografičnosti ve vztahu ke svým pisatelům. Mohli jimi být lidé z nejrůznějších společenských vrstev – šlechtična, duchovní různých konfesí, lékař nebo voják.

Konference ukázala, jak barvitým a obsažným pramenem jsou rukopisné záznamy v tištěných kalendářích, jak byly kalendáře jako informační médium rozšířené po celé západní a střední Evropě, a jak se z komparativního hlediska vyplatí podívat se na jejich používání v širším kontextu. Zároveň se jedná o typ pramene nutně stojící na pomezí zájmu různých oborů (dějin médií, dějin literatury, astronomie, kulturních dějin) a jejich poznání tak vyžaduje interdisciplinární přístup. Tištěným výstupem z konference by měla být kolektivní monografie vydaná v některé z edičních řad wolfenbüttelské Herzog August Bibliothek.

Marek Ďurčanský

DOI: 10.14712/23365730.2024.40

⁴ Viz <<https://papa.uni-trier.de/persons/simon-dagenais/>> (2. 11. 2024).